

## Вступ

«Річник Руской Бурсы» 2020 то уж шістнадцете чысло того періодычного выдання, четверте монографічне, тым разом посвячене межевоєнному періодови в діях лемківской/ русиньской спільноты. Одкликаня ся до того періоду не бере ся з припадаючой на 2020 рік даякой округлой річниці переломного моменту, якій хочеме упамятнити в нашым писмі, як то мало місце дотепер (70. річниця акції «Вісла», 100. річниця Віче во Фльоринці, 30. річниця падіння комунізму як початку русиньского одроджыня). Період тот нашол ся в центрі увагы як важный, з вызначеныма найбарже трагічнымы подіями во спільнотівій історії Лемків границями, час здвигу іх етнічної свідомости і політычно-соспільного думаня. Цілю єст тым разом не упамятніня, лем сфокусуваня на сути, духу часу і перемінах, які значыли і вызначали межевоєнну лемківскіст.

Натоміст памят, яка остає вписана в стороны сесой публикації попри мериторичным ей змісті, єст вызначена актуальном смутном подійом. «Річник Руской Бурсы» 2020 посвячаєме памяти спілредактора його першого чысла, през наступны рокы опрацовуючого діл *Документы*, автора статей, рецензий, відповідального за забезпечыня фінансів на выдаваня нашого часопису, на якого мериторичній, науковій якости му барз залежало – Богдана Гамбаля (1965-2020).

Тримаючы ся принципу інтердисциплінарности, якій од початку публикуваня «Річника» єст ідентифікуючом го приметом, старали сме ся насвітлити межевоєнный період в діях Лемковины і шырше, Карпатской Руси, з ріжных сторін, выполняючы вызначений часопростір подіями, поставами, діянями, стремліннями, ідеями, символами йому

властивыма. В тот спосіб зас зробили сме дальшый крок в розумліню минулого, яке визначат безсперечні розумліня теперішнього. Очевидно, было то можливе, як все, лем завдякы позитывній одповіди на запрошыня до спілтворіня монографічного чысла «Річника» през авторів, яких тексты нашли ся в обсягу сесой публікаціі. Вартат тіж зазначыти, же хоц межевойня в загальній історіографії принимане ест як стисло визначеный кінцьом I світовой войны і початком II світовой войны період, то з лемківской перспектывы барже сутьово визначаючыма тот час подіяма ест іх власный, міцно зесенциялізуваный в спільнотовых рамках памяти досвід Талергофу і выселінь. Тоты часово доокрислены рамы сут, як відомо, лем барз значучыма пунктами в континуаційным історичным процесі. Прото представлены як характеризуючы лемківске межевойня квестиі часто выходят поза його рамы, в попереджаючий або продолжаючий іх час.

В порівнаню з інчыма выдільючыма ся в діях Лемковины періодами, ци то II половином XIX столітя (60 років), ци повыселенчым періодом (понад 70 років), межевойня то короткій час, в яком активні діе едно в основным поколіня. В текстах ест оно видиме в ріжных дзеркалах, в однесію до ріжных вызвань, які пред ним стоят.

Зачынаючы од *Документів*, які тым разом маюут шырокій поясняючий вступ в формі опрацуваной през Анджея Зембу статі, зыскуеме доступ до незнанных дотепер фактів односячых ся до Апостольской Адміністраціі Лемковщины. Выгляданы в архівах Польского Інституту і Музею ім. ген. Сікорского в Лондині документи, што походят з архіву польской амбасады при Ватикані, насвітляют нам контекст, в яком доконували ся вплиня польских еліт на підниманы в Ватикані рішыня о тым, хто буде покликаны на функцію адміністратора той важной для Лемковины адміністраційно-церковной єдиниці. Безсперечна вартіст старанні опрацуваного документального материялу піднесена ест тым разом не менше цінным насвітліньом укладу сил, заангажуваня і інтересів діючых ся доокола становиска, яке стало ся стратегічным пунктом персональных і політычных гер.

В основным для «Річника» ділі *Дискурс* находит ся 6 науковых статей, полученных темово періодом, до якого ся односят. Найбарже обшырна і єдночасно пребогата материялом документуючым культурну, релігійну, освітову, політычну активніст Лемків і осіб зо східной Галиціі (переважні з українськом свідомістю) в Новым Санчы ест статя

авторства Богдана Горбала *Санч як Центр Західньої Лемковини*. Маючы за ціль вказаня сандецкого лемківського і українського середовиска в полном його вымірі і значыню для Лемковини, автор не ограничат ся до перспектывы меджевойня, лем вказуе на обставины, які спрочынили тоту важну ролю Санча уж з кінцьом ХІХ столітя. Докладні описуе вознікаючы гев важны рускы інституці, організації, вказуе на значучы персоны, іх діяня і погляды, насвітлят ідеовый конфлікт меже місцевом лемківском інтелігенціом а сильно осадженыма в місті Українцями. Вказуе тіж на інчы деструуючы того середовиско чынники, як хоц бы антируске наставліня польскых урядників і мешканців міста. В ефекті під конец меджевоєнного періоду в Санчы перестали діяти праві вшыткы активны скорше інституці і осередкы, а пак уж не было лемківського населіня, для якого Санч міг быти центром.

Статя Даміяна Новака вказуе на гідны переміны, які заходили в меджевоєнный час в характері церковной архітектуры на Лемковині. Потреба будуваня новых церков была спрочынена ріжными чынниками, а одходжыня од традиційных форм гу тым, які вели ся з програмового історизму і модернізму выникала з приниманя іх як знаку богатства і поступового думаня. Автор звертат тіж увагу на декотры консерваторскы аспекты, котры повязаны были з польонізаційными урядовыми діянями і перениканьом ся на території Лемковини, тіж, як мож вказати, в архітектурі і штуці, ріжных політычных інтересів.

Як архітектура была том доменом, де мож было локувати знакы і символі ріжных зовнішніх достоменностьовых програмів і естетык, так література была внутрішнім дискурсом, што креувал етнічний облик Лемковини, проєкт народовой отчызны, як вказуе в своїй статі *Написати Лемковину* Олена Дуць-Файфер. Хоц тіж, што авторка ілюструе выбраныма примірами, література служыла пропагандовым цілям керуваным през зовнішній дискурс на Лемковину.

Поза обшыр Лемковини, на шыроко розумлену Карпатску Русь веде нас статя Володимира Фенича, спеціялісты од церковной історії, в якій накрислено конфесійный пейзаж на обшыри заселеній през Русинів по полудньовій страні Карпат. Проба вказаня етноконфесійной достоменности Русинів формуючой ся проти політычным натискам і маніпуляціям на основі церковной уніятской традиції ест шыршым концепційным проєктом Фенича, з якого в сесым «Річнику» запрезентувал явиска односячы ся до меджевоєнного періоду.

До Підкарпатської Русі односит ся тіж текст Павла Роберта Магочого. Докладнійше бесідуючы, до особы, яку мож узнати за найважнійшу в межевоєнний час в політычным самостановліню Русинів – Григорія Жатковича. Єст то статя біографічна основана на цілком новых, неопубликуваных джерелах, якими єст м.ін. родинна кореспонденция Жатковичів. Маючы до неї доступ, Магочій одкрыват вельо фактів з жытя того амерыканьского адуката, якій з великим розмахом і часовым успіхом входить до меженародной політыкы, вводячы там тіж і свій русиньскій нарід.

Як остатню заміщаме в *Дискурсі* переведену з англійцого статью основану на материялі зобраным в формі інтервю з лемківськыма респондентами (237 осіб) в рамках проекту «Языковый антидот: языкова животність як нарядя будувания психічного добростану, здравля і постійного розвитку» реалізуваного в рамках Програму Team Фонду для Польской Науки. Статя вказує двояку ролю рідного языка в переживаню історичной травмы на лемківськым примірі: сильнійше повязаня, познавча доступність през язык того тяжкого досвіду, а едновременно охоронне діяня языка на емоційный негатывный стан през бытя во спільноті поділяючій тот досвід. Внескы з досліджынь вказуют на потенцию рідного языка як соспільного антидоту проти негатывным ефектам історичной травмы.

В ділі *Інспірації* поміщаме сценарий драматычно-танечной пєсы *Земля обіцяна...* авторства Петра Медвіда враз з ей актуалізаціом в формі пояснінь для якого ансамблю была написана і фотографій з ей сценічного ісполніня в 2018 р. в Братиславі. Є то пєса о оптації – паралелі лемківской охочой вандрівкы, а пак неохочых выселінь в «Росію», де «плоты сут кобасами городжены». З том еднок ріжницьом, же для Лемків поворотна дорога на все остала загороджена, без той шансы, яку мали реоптанты.

До *Рецензий і Справоздань* повело ся нам придбати рецензию, яка была замовлена уж до влонишнього «Річника», бо односит ся до книги выданой в 2017 р., але на тільки важной, же ждали сме терпеливо на долго писаний текст. Книга в ним омовлена то наступна цінна монографія лемківского села: *Бортне – Село з Каміня*, якої автором/ редактором єст сталый і заангажуваний спілтворця «Річника Руской Бурсы», Богдан Горбаль, маючый свої корені в тым селі.

Хочеме тіж зазначыти, же повело ся нам утримати тіж в сєсым числі «Річника» языковий стандарт осягнений пред парома роками; в часопісі рішучо переважают тексты лемківско-/ русиньскоязычны над писаныма

по польскы. Видно в тым еволюцію функції лемківского языка як языка науковых текстів.

*Олена Дуць-Файфер*

Краків, 20.11.2020 р.